

РОЗВИТОК НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ ДИЗАЙНУ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ДО ХУДОЖНЬОГО ПРОЕКТУВАННЯ

DEVELOPMENT OF EDUCATIONAL AND COGNITIVE ACTIVITIES OF DESIGN PROFESSIONALS IN THE PROCESS OF PREPARATION FOR ARTISTIC DESIGN

У статті визначено актуальність досліджень умов розвитку навчально-пізнавальної діяльності майбутніх фахівців дизайну на заняттях із художнього проектування та графічного дизайну. Проаналізовано основні підходи до вивчення сутності графічного дизайну та процесів проектування. У змісті навчального матеріалу підібрані теоретичні та практичні цінності з урахуванням новизни для подальшої професійної діяльності. Розглянуто зв'язок із сучасними науковими досягненнями та власним досвідом студентів, що сприяє розвитку навчально-пізнавальної діяльності майбутніх фахівців дизайну у процесі професійної діяльності. Визначено вимоги до фахівців вищої педагогічної освіти й особливо до мистецьких спеціальностей – це високий рівень знань і практичних умінь майбутніх педагогічних працівників. Вимоги до проектування у сфері дизайну потребують отримання теоретичного обґрунтування і детального висвітлення у значній кількості досліджень. З педагогічних технологій на основі активації та індивідуальної навчально-творчої діяльності виділено проблемне навчання, технології комунікативного навчання, метод проектів та ін. Такі навчальні технології дають високий рівень мотивації, усвідомлену потребу майбутніх фахівців дизайну в отриманні знань та умінь, прагнення до високої результативності навчання. На заняттях використовується індивідуальний підхід до практичної роботи, що забезпечує самостійність і розвиток навчально-пізнавальної діяльності студентів у роботі над навчальними, проблемними й особливо творчими завданнями. Чим складніші стають творчі завдання, тим більше зростає прагнення у майбутніх фахівців дизайну вирішити їх. А відпрацювання практичних вправ із художнього проектування надає високий рівень навчально-пізнавальної діяльності, професійної майстерності, творчої спрямованості, що забезпечує передумови художньо-технічного мислення.

Ключові слова: навчально-пізнавальна діяльність, художнє проектування, художньо-технічне мислення, фахівці дизайну.

The article describes the relevance of research into the conditions of development of educational and cognitive activity of future design professionals in the classes of artistic design and graphic design. The basic approaches to the study of the essence of graphic design and design processes are analyzed. The content of the educational material selected theoretical and practical values, taking into account the novelty, for further professional activity. The connection with modern scientific achievements and students' own experience is considered, which contributes to the development of educational and cognitive activity of future design professionals in the process of professional activity.

Requirements for specialists of higher pedagogical education, and especially for art specialties are defined – this is a high level of knowledge and practical skills of future pedagogical workers. Requirements for design in the field of design require theoretical substantiation and detailed coverage in a considerable amount of research.

From pedagogical technologies on the basis of activation and individual educational and creative activity, problem education, technologies of communicative learning, method of projects and others are distinguished. Such learning technologies give a high level of motivation, a conscious need for future design professionals to acquire knowledge and skills, and the desire for high learning effectiveness. Classes use an individual approach to practical work, which ensures the independence and development of educational and cognitive activity of students in the work on educational, problematic and especially creative tasks. The more difficult the creative tasks become, the greater the desire for future design professionals to solve them. And working out practical exercises in artistic design provides a high level of educational and cognitive activity, professional skill, creative orientation, which provides the prerequisites for artistic and technical thinking.

Key words: educational and cognitive activity, artistic design, artistic and technical thinking, design specialists.

УДК 378. 74 (072)

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-18-2-27>

Фурманюк С.М.,

викладач кафедри мистецьких дисциплін і методик навчання Житомирського державного університету імені Івана Франка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Вищі навчальні заклади України мають значний досвід у професійній підготовці фахівців професійної освіти з різним змістом і методиками навчання, від підбору яких залежить результативність діяльності студентів у процесі навчання фахових дисциплін, зокрема дисциплін мистецького спрямування. Постає проблема вибору традиційної системи дидактичного забезпечення процесу фахової підготовки фахівців професійної освіти або сучасних технологій навчання; підвищення індивідуально творчого рівня професійної діяльності; підвищення вимог до організації

навчального процесу, впровадження особистісно-орієнтовного навчання. Проблема розробки методів художнього проектування, принципів і методів аналізу й осмислення проектних ситуацій, наукового і художнього моделювання об'єктів дизайну й адекватних їм методичних засобів (проектних ідей, задумів концепцій) – це особливості дизайнерського підходу до вирішення проектних завдань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проаналізувавши навчально-пізнавальну діяльність, яка неможлива без таких основних психологічних процесів і дій, як спостереження, розуміння, усвідомлення, узагальнення, закріплення

і застосування, І.П. Литвиненко зробив висновки, що це необхідний процес для засвоєння знань, пов'язаний із внутрішніми пізнавальними інтересами, які мотивують активність у навчальній діяльності [3, с. 124].

Навчально-пізнавальна діяльність як вища властивість особистості характеризується спрямованістю і стійкістю пізнавальних інтересів, прагненням до самостійного й ефективного засвоєння інформації, оволодінням прийомами і засобами навчально-пізнавальної діяльності, критичністю і самокритичністю мислення, вольовими зусиллями для досягнення навчально-пізнавальної мети [6, с. 35].

Розвиток навчально-пізнавальної діяльності розглядається як процес збагачення, розширення і поглиблення сфери предметів, які пізнають студенти та на які спрямована їх активність, це і є головною характеристикою пізнавальної потреби.

Проблема активізації навчально-пізнавальної діяльності завжди актуальна і є предметом дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців, педагогів і психологів: А. Алексюка, Г. Ващенко, А. Вербицького, В. Вергасова, В. Гусєва, М. Кларіна, В. Козакова, В. Лозової, В. Ляудіса, О. Пехоти, Г. Щукіна та ін.

Розв'язання проблеми та значення факторів, які впливають на активність навчально-пізнавальної діяльності у формуванні професійних якостей студентів, досліджували Е. Рибалко, Ю. Шаров, С. Якобсон та ін. Позитивний вплив уміння на становлення мотивації навчання студентів у своїх роботах розглядали дослідники способів навчання В. Давидов, С. Жуйков, Е. Кабанова-Іеллер та ін.

Мета роботи – проаналізувати сучасний стан розвитку навчально-пізнавальної діяльності майбутніх викладачів професійної освіти, фахівців дизайну.

Виклад основного матеріалу. У педагогіці та психології навчально-пізнавальна діяльність включає дві взаємопов'язані категорії «навчання» та «пізнання». У своїх працях із теорії та технології навчання у вищій школі академік Ю. Фокін зазначає, що саме процес пізнання створює можливості засвоєння різнобічних теоретичних знань і практичних умінь. Засвоєння, у свою чергу, створює умови різноманітної освітньої практики і більш широкого пізнання ще невідомого [6, с. 73].

Таки поняття, як пізнання та засвоєння взаємопов'язані, вони дають студентам можливість постійно удосконалюватися та професійно зростати. За складом діяльності ці процеси подібні, вони включають у себе сприйняття інформації, її аналіз і використання у своїй активності, тому їх об'єднують під загальною назвою – пізнавальні та когнітивні процеси [7, с. 21]. Процес навчання – це цілеспрямована співпраця викладача і студента, направлена на засвоєння навчального матеріалу.

Успішне засвоєння знань є необхідним елементом успішного навчання. Ефективність навчально-пізнавальної діяльності забезпечується підвищенням рівня інтересу до навчання, який задовольняє творчу і самостійну пошукову діяльність студентів.

Викладач спонукає студента до самостійного мислення, виконання індивідуальних завдань і вирішення певної проблеми, для її розв'язання останньому необхідно активно здобувати дедалі нові та нові знання. Для виконання цієї задачі студент повинен використовувати свій чи чужий досвід, логіку, застосовувати новітні інформаційні технології тощо. Так, майбутні фахівці отримують знання не завдяки старим законам і технологіям, а внаслідок власної активної навчально-пізнавальної діяльності.

Результативність навчання буде ефективною, якщо майбутні фахівці своєчасно будуть засвоювати ту чи іншу інформацію та перспективу подальшого її застосування у своїй професійній діяльності. Для цього необхідно активізувати навчально-пізнавальну діяльність студентів на заняттях із художнього проектування та під час самостійної роботи.

Напрямок розвитку активності навчання суб'єкта найтіснішим чином пов'язаний із формою завдання. Структура навчання визначається саме формою навчання, яке обирає викладач. Ю. Фокін виділяє типи завдань для отримання знань, формування умінь і засвоєння предмету діяльності, а саме:

- завдання операційного типу, коли викладач дає завдання на виконання певних операцій, засвоєння знань і умінь, які виникають;
- завдання обираючого типу. Виконання операцій вже не задається, а вибирається студентами;
- завдання планувального типу;
- завдання класифікуючого типу вимагають від студентів навчання класифікації ситуації й об'єктів, розвиваючи у них здатність аналізувати та виділяти в об'єкті головне;
- завдання стимулюючого типу пов'язані з зовнішнім напрямом активності студентів на певний об'єкт і можуть стати мотивом відповідної діяльності;
- завдання мотивуючого типу забезпечує усвідомлення студентом необхідності діяльності в певному обсязі [6, с. 98].

Результати навчання майбутніх фахівців професійної освіти залежать від їх інтересу до навчальної діяльності, здатності до оволодіння конкретними знаннями, кількості та інтенсивності виконання практичних завдань, рівня пізнавальної та творчої активності, особливості художнього мислення, рівня стійкості уваги та розвитку пам'яті, працездатності [5, с. 112].

Якість та ефективність навчального процесу залежить від проблеми мотивації навчання.

Навчальну діяльність студентів можна розділити на внутрішньомотивовану та зовнішньомотивовану. Внутрішньомотивовані студенти більш активні, свідомі, приділяють однакову увагу як загальноосвітнім дисциплінам, так і вузькопрофесійним, орієнтовані на процес навчання й отримання високого результату навчально-пізнавальної діяльності (наприклад, студенти зацікавлені у вивченні як філософії, психології, так і художнього проектування, графічного дизайну та інших професійних дисциплін). Зовнішньомотивованим студентам активність задають не пізнавальні або професійні мотиви, а зовнішні чинники щодо процесу і результату навчальної діяльності або численні прагматичні мотиви (наприклад, бажання батьків щодо отримання дитиною вищої освіти або отримання стипендії).

Мотивація пояснює цілеспрямованість дії, організованість і стійкість цілісної діяльності, спрямованої на досягнення окремої мети. Мотив, на відміну від мотивації, – це те, що належить самому суб'єкту поведінки, є його стійкою особистою властивістю, зосередженістю до здійснення окремих дій [5, с. 47].

Одним із постійних сильноподіючих мотивів навчально-пізнавальної діяльності є інтерес. Для розвитку та підтримки активного інтересу до тієї чи іншої діяльності дуже важливо, щоб діяльність давала матеріалізований результат, новий об'єкт художнього проектування. Встановлено залежність, яка визначає інтерес до тієї чи іншої дисципліни: безпосередній інтерес до самого змісту навчання; інтерес викликає розумову діяльність, якої вимагає предмет вивчення; інтерес розвиває схильності до тих дисциплін, які легко даються; опосередкований інтерес до навчальної дисципліни, що викликається зв'язком із майбутньою професійною діяльністю [2, с. 10].

Стимул – потужна сила активізації навчання. Стимул характеризується зовнішнім впливом на людину, що спонукає проявляти активність, не пов'язаним безпосередньо з усвідомленням випробуваної потреби. Його вплив на активність опосередковано почуттями, настроями, інтересами, схильностями, поглядами, азартом [7, с. 16].

На практичних заняттях із художнього проектування для активізації навчання використали індивідуальний підхід, тоді практична діяльність студентів більш ефективна. Стимулюючим мотивом в оволодінні знаннями в галузі художнього проектування буде прагнення майбутніх фахівців дизайну наблизити навчання до професійної діяльності [1, с. 28]. Для студентів гарним стимулом для набуття нових професійних знань служить індивідуальний підхід до проектної роботи. Індивідуальні завдання викликають інтерес до їх виконання та стимулюють студента до швидшого отримання бажаного результату.

Навчально-пізнавальна діяльність студентів включає головні елементи: аналіз проекту, узагальнення, систематизацію та передбачає художньо-творчий, пошуковий характер. Індивідуальні завдання сприяють творчому характеру виконання проектів, аналізу зразків народної творчості, активному вивченню використання кольорів, виразності та структури матеріалів і логіки їх застосування.

Для успіхів у самостійних практичних роботах студентів важливою є самоосвіта: самостійне вивчення теоретичних питань та умінь аналізувати й узагальнювати досліджувані явища, факти, інноваційну інформацію, також творчо застосовувати свої знання на практиці. Самоосвіта сприяє розвитку навчально-пізнавальної діяльності, зацікавленості в отриманні додаткових знань, активує художньо-творчий потенціал фахівців мистецького спрямування, знаходження власного стилю виконання творчих дизайнерських ідей. Творчі самостійні завдання з художнього проектування, моделювання, графічного дизайну та інших професійних дисциплін містять елементи проблемно-пошукового методу навчання у процесі самостійної роботи. Майбутні фахівці професійного дизайну постійно працюють із літературою, каталогами, словниками з дизайну й архітектури, сучасною рекламною продукцією та відеоматеріалами. Застосування цих методів стимулює навчально-пізнавальну діяльність і підвищує художньо-творчу активність майбутніх фахівців дизайну.

Програмний матеріал навчальної дисципліни «Основи художнього проектування» сформовано за модулями для кожного семестру. Змістові модулі початкового навчання спрямовані на:

засвоєння необхідних понять у галузі оригінальної та друкованої графіки, їх відповідного змісту та взаємозалежності; знаннях про засоби та прийоми графічного зображення, їх обсяг, характер та образотворче значення; даних про матеріали й інструменти, їхні фізичні властивості та виразально-зображувальні можливості;

– розвиток необхідних у художньому проектуванні рухових функцій фаланг кисті та руки загальом; формуванні рухових навичок із застосуванням конкретного графічного матеріалу, інструменту;

– оволодіння системними прийомами нанесення графічного матеріалу на папір;

– практичне ознайомлення з матеріалами оригінальної та доступними для педагогічної діяльності техніками художнього проектування, технічними прийомами та способами роботи з ними на прикладі різноманітних вправ (технічними, композиційними, графічних фраз тощо);

– формування професійної культури та розвиток творчого художньо-образного мислення та «мислення в матеріалі».

Така побудова навчально-творчого процесу зумовлена вимогами системи вищої освіти й тим, що практичне ознайомлення з особливостями технік оригінальної художньої графіки та їхніми прийомами можливе саме під час творення цілісного зображення графічними матеріалами з погляду технології створення графічної роботи. Саме така організація навчально-творчої діяльності студентів за умови кредитно-модульної системи освіти дозволяє розвивати навчально-пізнавальну діяльність студентів і використовувати індивідуальний підхід до навчання. До того ж, така побудова створює можливість для закріплення та розвитку набутих знань, навичок у практичній образотворчій діяльності [9].

Висновки. Досліджено та проаналізовано проблеми розвитку навчально-пізнавальної діяльності фахівців дизайну у процесі підготовки до художнього проектування. Індивідуальний підхід до навчання у формуванні дизайнерських компетенцій є ефективним у впровадженні нетрадиційних методів і способів організації навчання, вдосконалення самостійної роботи й активації творчого потенціалу студентів. Реалізація методів проекту на практичних заняттях із художнього проектування та проблемне навчання сприяє розвитку навчально-пізнавальної діяльності. Таке використання навчального процесу дозволить розширити можливості навчання, їх стилів та індивідуальні особливості студентів, допоможе розвинути художньо-творчий потенціал.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Даниленко В.Я. Дизайн : підручник / Харківська держ. академія дизайну і мистецтв ; Інститут проблем сучасного мистецтва Академії мистецтв України. Харків : Вид-во ХДАМ, 2003. 320 с.
2. Дусавицький А.К. Розвиток особистості в студентському колективі в залежності від сформованості навчально-професійних інтересів. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. 32 с.
3. Литвиненко І.П. Багатоканальна діяльність – засіб розвитку пізнавальної активності. Київ : Про-світа, 2002. 316 с.
4. Проектна графіка : навчальний посібник / Т.М. Клименюк, Н.А. Консулова, М.В. Бевз, Х.І. Ковальчук ; за ред. Т.М. Клименюк ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. ун-т «Львів. політехніка». Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2011. 220 с.
5. Реан А.А. О ценностно-мотивационной сфере студентов универсантов. *Ананьевские чтения – 99: Тезисы научно-практической конференции*. Санкт-Петербург, 1999. С. 47.
6. Фокин Ю.Г. Преподавание и воспитание в высшей школе: Методология, цели и содержание, творчество. Москва : Издательский центр «Академия», 2002. 380 с.
7. Шевченко А.І. Методика навчання художнього проектування майбутніх фахівців з дизайну. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. 351 с.
8. Фурманюк С.М. Художньо-графічна підготовка фахівців образотворчого мистецтва та дизайну в системі педагогічної освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2019. № 12. Т. 2. С. 186–189.